

REVITALISED MARKET SQUARES OF SMALL TOWNS IN THE ŚWIĘTOKRZYSKIE REGION WITH FUTURE GENERATIONS IN MIND

ZREWITALIZOWANE RYNKI MAŁYCH MIAST W WOJEWÓDZTWIE ŚWIĘTOKRZYSKIM Z MYŚLĄ O PRZYSZŁYCH POKOLENIACH

Małgorzata Doroz-Turek*
Kielce University of Technology, Poland

Abstract

Revitalisation encompasses efforts aimed at resolving social, economic and spatial issues, particularly in smaller towns and cities, while also playing a vital role in preserving cultural heritage. The author presents this issue through the case studies of selected towns in the Świętokrzyskie region which date back to the Middle Ages, where local authorities employ revitalisation initiatives to restore them to their former glory and improve their usability. To achieve this, projects frequently leverage the towns' most valuable surviving assets – the historic urban layout, the medieval market square with its characteristic built environment, and other elements that shape local identity. This study aims to identify the evaluation criteria for the preserved historic fabric and the significance of heritage protection that guarantee the success of revitalisation. The research employs in situ investigations, comparative analysis, and an evaluation of completed revitalisation projects in selected towns and cities within the Świętokrzyskie Voivodeship, including Kielce, Sandomierz, Chęciny, Bodzentyn and Wiślica.

Keywords: Świętokrzyskie, revitalisation, market square, historic monument, conservation, protection

Streszczenie

Rewitalizacja obejmuje działania ukierunkowane na rozwiązywanie problemów społecznych, gospodarczych i przestrzennych – zwłaszcza w mniejszych miastach – a jednocześnie odgrywa istotną rolę w ochronie dziedzictwa kulturowego. Autorka omawia to zagadnienie na przykładzie wybranych miast regionu świętokrzyskiego o średniowiecznym rodowodzie, w których władze lokalne podejmują inicjatywy rewitalizacyjne, by przywrócić im dawną świetność i poprawić ich funkcjonalność. W procesie tym często wykorzystuje się najcenniejsze zachowane zasoby: historyczny układ urbanistyczny, średniowieczny rynek z charakterystyczną zabudową oraz inne elementy kształtujące lokalną tożsamość. Celem niniejszego opracowania jest określenie kryteriów oceny zachowanej tkanki historycznej oraz znaczenia ochrony dziedzictwa dla powodzenia rewitalizacji. Badanie opiera się na wizjach lokalnych, analizie porównawczej oraz ocenie zrealizowanych projektów rewitalizacyjnych w wybranych miastach województwa świętokrzyskiego, w tym w Kielcach, Sandomierzu, Chęcinach, Bodzentynie i Wiślicy.

Słowa kluczowe: Świętokrzyskie, rewitalizacja, rynek, zabytek, konserwacja, ochrona

REFERENCES

- [1] National Heritage Board of Poland, *Wpis do rejestru zabytków* [Entry into the register of historic monuments], Zalasieńska Katarzyna, Brudnicki Jacek, 29.12.2021, https://samorząd.nid.pl/baza_wiedzy/wpis-do-rejestru-zabytkow/ (https://samorząd.nid.pl/baza_wiedzy/wpis-do-rejestru-zabytkow/) [retrieved: 09.2025]
- [2] Fotopolska.eu, <https://fotopolska.eu/280768,foto.html> [retrieved: 09.2025]
- [3] *Bodzentyn postawi pomnik założycielowi*, [Bodzentyn to erect a monument to its founder.] 08.07.2015, <https://kielce.wyborcza.pl/kielce/7,47262,18325098,bodzentyn-postawi-pomnik-zalozycielowi.html> [retrieved: 09.2025]
- [4] *Rynek. Wiślica*, [Market Square. Wiślica.], <https://fotopolska.eu/Wislica/u165254,Rynek.html> (<https://fotopolska.eu/Wislica/u165254,Rynek.html>) [retrieved: 07.05.2026]
- [5] Buko A., *Początki Sandomierza*, Warsaw, 1998.
- [6] State Archives in Kielce, 21/399, Voivodeship Heritage Conservator I, Sandomierz District and Town, Cathedral, Długosz House, Opatowska Gate, 1919-1939, 1945, f. 1-95.
- [7] State Archive in Kielce, 21/399, Voivodeship Monument Conservator I, Sandomierz District and City, Cathedral, Długosz House, Opatowska Gate, 1919-1939, 1945. Krakow, 8 July 1929, Kielce Voivodeship Department of Art and Culture, L"93-o.Szt.1929, Sandomierz – The case of the arcaded house in the market square, To the Voivode in Kielce, f. 4.
- [8] EU Grant Map, *Rewitalizacja Sandomierza – miasta dziedzictwa kulturowego i rozwoju* [Revitalisation of Sandomierz – a city of cultural heritage and development]. <https://mapadotacji.gov.pl/projekty/777112/> [retrieved: 09.2025].
- [9] Wróblewski S., *Kształtowanie przestrzeni w rynkach ośrodków administracyjnych regionu częstochowskiego*, Zeszyty Naukowe PWSZ im. Witelona w Legnicy, no. 10 (1), Legnica, 2014, pp. 78-83.
- [10] Mazur-Belzyt K., *Efekty rewitalizacji przestrzeni centralnych małych miast. Rynek – scena miejskiego życia bez aktorów*, [in:] *Studia KPZK*, no. 168, 2016, pp. 79-93.
- [11] Tazmirowa J., *Rola polityczna Iwo Odrowąża*, *Przegląd Historyczny*, 57/2, 1966, pp. 199-212.
- [12] Doroz-Turek M., *Zachowane i utracone dziedzictwo historycznej architektury we współczesnych Kielcach*, [in:] Elżbieta Szot-Radziszewska (ed.), *Kielce – kształtowanie przestrzeni współczesnego miasta z zachowaniem historycznych obrazów*, monograph, *Architektura* 5, Kielce, 2016, pp. 52-62.
- [13] Doroz-Turek M., *Bazylika Katedralna pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Kielcach. Przeobrażenia architektury kościoła od średniowiecza do XX wieku*, monograph, *Architektura* 18, Kielce, 2023.
- [14] State Archives in Kielce, Radom Governorate Government, ref. 4109, p. 16, Letter of 3 December 1820.
- [15] Adamczyk J.L., *Rynek w Kielcach. Przekształcenia przestrzenne i zabudowa mieszczańska Kielc lokacyjnych w XVII-XIX wieku*, Kielce, 1993, pp. 27, 52, note 3.
- [16] Kuczyński J., *Ratusz w Kielcach*, [in:] *Rocznik Muzeum Narodowego w Kielcach* 15, 1986/1987, pp. 315-322.
- [17] Piotrowicz D., *Etiologia dziewiętnastowiecznej urbanistyki Kielc*, Kielce University of Technology, monograph, *Architektura* 9, Kielce, 2019.
- [18] Miks N., *Podcienia rynku kieleckiego*, *Ochrona Zabytków* 7/2 (25), 1954, pp. 130-133.
- [19] Motak M., *Dziedzictwo, którego (pozornie) już nie ma. Upamiętnienie nieistniejących budowli i form urbanistycznych przy użyciu współczesnych środków wyrazu*, [in:] Dobosz P., Górny W., Kozień A., Mazur A. (eds.), *Segmenty dziedzictwa kulturowego – między ochroną dziedzictwa materialnego a niematerialnego*, Krakow, 2020, pp. 183-214.
- [20] Golka J., *O kieleckim środowisku plastycznym*, [in:] *Zeszyty Kieleckie*, Historia Literatura Kultura, 1971, pp. 62-71.
- [21] Archives of the National Museum in Kielce, ref. 2420, internal exhibitions held at the National Museum in Warsaw, second meeting of the Programme Council for the Development of Museums. Documents of the Voivodeship Conservator of Monuments concerning the adaptation of the former Kraków Bishops' Palace for the Świętokrzyskie Museum in Kielce, along with the development of the hill, Kielce, June 1963.
- [22] Archives of the Institute of National Remembrance in Krakow, ref. IPN_KR_010/7637, f. 137, Warsaw, 14 April, top secret, Pniewski Bohdan, Lachert's Opinion.
- [23] Archives of the National Museum in Warsaw, ref. IP 1031, unpaginated, Urban Planning Bureau at the Ministry of Reconstruction, Warsaw, 2 April 1948, to the distribution list including B. Pniewski, ref. no. B.M.395/48, Bureau Director I. Tłoczek.
- [24] Archives of the National Museum in Warsaw, ref. IP 1028, unpaginated, Kielce, 30 July 1947, Highly Respected Professor.
- [25] Archives of the National Museum in Warsaw, ref. IP 1031, unpaginated, To Mr. Jerzy Król Kielce - Kielce Museum in Partyzantów Square, Warsaw, 11 November 1947, Aleja Na Skarpie 27.
- [26] Dziedzic L., *Wizja przyszłych Kielc Józefa Kłodawskiego*, *Zeszyty Suchedniowskie*, Historia, 4/2019, pp. 135-150.
- [27] Dziedzic L., *Przyszłe Kielce Józefa Kłodawskiego*, Kielce, 2025.
- [28] „Nowakowscy – zapis podwójny” od piątku w BWA [“The Nowakowski Family – a double record” opens on Friday at BWA], 11.10.2023, <https://www.kielce.eu/pl/aktualnosci/nawakowscy---zapis-podwojny-od-piatku-w-bwa.html> [retrieved: 09.2025].

- [29] Krogulec K., *Kielce XXI wieku*, „Słowo Ludu” [Kielce of the 21st Century, „Słowo Ludu”]. http://3.bp.blogspot.com/-ku-j3JQ0uHI/Tv4iuw46XSI/AAAAAAAAAEgo/6s8iwt9UD1Y/s1600/DSC_5025.JPG [retrieved: 09.2025].
- [30] *Jak wydaliśmy unijne miliardy. Miasta i miasteczka nam wypiękniały* [How we spent EU billions. Our cities and towns became beautiful], Kędracki J., *Wiadomości z Kielc*. Wyborcza. 28 September 2013, <https://kielce.wyborcza.pl/kielce/7,47262,14685133,jak-wydalismy-unijne-miliardy-miasta-i-miasteczka-nam-wypieknialy.html> [retrieved: 09.2025].
- [31] „Salon miejski” na rynku od niedzieli [Urban Salon in the Market Square opens this Sunday], Orkisz M., 02.08.2013; <https://radiokielce.pl/861802/post-15633/> [retrieved: 09.2025].
- [32] *Betonowe „rewitalizacje” – dlaczego jest tak źle?* [Concrete “revitalisations” – why is it so bad?], (overview), Fijak M., 08.07.2021; <https://smoglab.pl/przegląd-rewitalizacji-rynkow/> [retrieved: 09.2025].
- [33] Zielona Rewitalizacja objęła projekty: „Bodzentynska”, „Aleja IX wieków Kielc”, „Rynek”, „Skwer im. Ireny Sendlerowej”. [Green Revitalisation to feature the „Bodzentynska”, „Aleja IX Wieków Kielc”, „Rynek”, „Ireny Sendlerowej Square” projects] <https://kielce.eu/pl/dla-mieszkanca/nasze-miasto/zielona-rewitalizacja/> [retrieved: 09.2025].
- [34] *Rynek*. [Market Square], <https://kielce.eu/pl/dla-mieszkanca/nasze-miasto/zielona-rewitalizacja/rynek.html> [retrieved: 09.2025].
- [35] *Czy władze Kielc ograniczą rewitalizację Rynku?* [Will the Kielce authorities limit the revitalisation of the Market Square?], Marszałek Marcin, 12.09.2023. <https://radiokielce.pl/1097608/czy-wladze-kielc-ogranicza-rewitalizacje-ryнку/> [retrieved: 09.2025].
- [36] *Takich Kielc już nie ma! Zobacz fotografie sprzed lat (część 1)* [Old Kielce - a city that no longer exists. See photographs from many years ago (part 1)], Bitner B., 19 October 2017: <https://kielce.naszemiasto.pl/takich-kielc-juz-nie-ma-zobacz-fotografie-sprzed-lat-czesc-1/c13-4282676> [retrieved: 09.2025].
- [37] Doroz-Turek M., *Revitalization of Small Towns and The Adaptive Reuse of its Cultural Heritage*, IOP PUBLISHING LTD, DIRAC HOUSE, TEMPLE BACK, BRISTOL BS1 6BE, ENGLAND, IOP Conference Series-Materials Science and Engineering, 2018, Vol. 471, No.: 4, pp. 1-11, ISSN: 1757-8981.
- [38] Piotrowicz D., *Analiza historyczno-urbanistyczna lokacyjnego rynku w Chęcinach*, [in:] Kalina D. (ed.), *Chęciny na starej fotografii. Szkice dziejów miasta*, Kielce – Chęciny 2008, pp. 121-142.
- [39] Piotrowicz D., Polanowski L., *Rewitalizacje zabytkowych układów urbanistycznych*, [in:] Cedro J. (ed.), *Prace konserwatorskie w woj. świętokrzyskim w latach 2001-2012*, Voivodeship Monument Conservation Office in Kielce, Kielce, 2014, pp. 9-23.
- [40] Kiryk F., *Urbanizacja Małopolski, województwo sandomierskie, XIII-XVI w.*, [in:] Głowacki K. (ed.), *Sandomierz*, Kielce, 1994.
- [41] Brykowska M., *Bodzentyn – miasto i jego architektura w dziejach i w krajobrazie. Wartości zachowane i utracone*, [in:] Oettingen U. (ed.), *Dziedzictwo kulturowe Bodzentyna*, Kielce, 2021, pp. 17-64.
- [42] Miks N., *Architektura Palacu Biskupiego w Kielcach*, *Biuletyn Historii Sztuki*, no. 4, 1952, pp. 152-174.
- [43] *Gdzie wyjechać. Wiosenne chęci na zwiedzanie Chęcin. Ten zamek jest piękny!* [Where to go? The itch to visit Chęciny. The castle is beautiful!], Nowak A., 10 May 2015, <https://gdziwyjechac.pl/33372/zwiedzanie-checin-nowy-sezon-cyklus-motyle-w-polske.html> [retrieved: 09.2025].
- [44] *Czy rządowa pomoc uratuje Bodzentyn?* [Will government aid save Bodzentyn?] Plech J., 2025-07-29, <https://radiokielce.pl/1324129/czy-rzadowa-pomoc-finansowa-uratuje-bodzentyn/> [retrieved: 05.2026].
- [45] Kuśnierz-Krupa D., Krupa M., *Wiślica – pomnik historii* [Wiślica – Monument of History], in: *Teka Komisji Urbanistyki i Architektury PAN oddział w Krakowie*, vol. XLV (2017), PL ISSN 0079-3450, pp. 457-468.
- [46] State Archives in Kielce, Sandomierz Branch (KieSan.1040), ref. 773, *Lustracja województwa sandomierskiego 1789*. [The 1789 Overview of the Sandomierz Voivodeship] Part 3, Wiślica District, ed. Helena Madurowicz-Urbańska.
- [47] Kalina D., *Miasto i gmina Wiślica. Dziedzictwo kulturowe*, Wiślica, 2018.
- [48] *Podróże po kulturze. Wiślica: sztuka romańska w małym mieście*. [Travelling Through Culture. Wiślica: Romanesque art in a small town.] Juszczak Z., <https://www.podrozepokulturze.pl/2019/10/wisllica-ponidzie-swietokrzyskie-atrakcje-zwiedzanie-muzeum-archeologiczne-sztuka-romanska-plyta-orantow/> [retrieved: 01.2025].